

Nr 22

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av motioner angående ändrad valdag.

I de likalydande motionerna nr 256 i första kammaren av herr *Arne Petersson m. fl.* och nr 335 i andra kammaren av fru *Skantz m. fl.* hemställs, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslår att regeringen förelägger riksdagen förslag till ändrad dag för 1968 års riksdagsmannaval».

Motionärerna åsyftar att valdagen skall flyttas från tredje söndagen i september till andra söndagen i oktober. Texten till motionerna är tryckt i första kammaren.

Gällande bestämmelser

I 17 § riksdagsordningen stadgas att de ordinarie valen till andra kammaren skall förrättas »å den dag, under september månad, som i vallagen sägs». Lagen om val till riksdagen föreskriver i 55 § att valen skall äga rum på tredje söndagen i september månad.

Om allmänna kommunalval stadgas i 11 § kommunala vallagen att val av landstingsmän samt stads- och kommunalfullmäktige skall förrättas tredje söndagen i september månad, val av municipalfullmäktige första söndagen i oktober månad och val av kyrkofullmäktige tredje söndagen i oktober månad.

Historik

De ordinarie andrakammarvalens förläggning till tredje söndagen i september månad beslöts år 1919 och genomfördes slutligt genom grundlags- och vallagsändringar år 1921. Dittills hade bestämmelser om en för hela riket gemensam valdag saknats; vissa möjligheter till undantag behölls också till år 1935. Reformerna år 1919 omfattade även att tredje söndagen i september månad fastställdes som valdag jämväl beträffande landstingen. Samma ordning genomfördes för stadsfullmäktigvalen år 1936 och för kommunalfullmäktigvalen år 1942.

Ur förarbetena till nämnda reformer må här i korthet antecknas vad som direkt äger samband med den fråga som väckts genom den nu föreliggande motionen.

Ursprungligen stadgade riksdagsordningen i 15 § att de ordinarie andrakammarvalen skulle förrättas »inom september månads utgång», vilket år 1900 ändrades till »under september månad». Bestämmelsen flyttades år 1909 till 17 § som fick sin nuvarande lydelse år 1921.

Redan vid 1918 års riksdag föreslog konstitutionsutskottet (nr 21) bestämmelser om en i princip för hela riket gemensam valdag för andrakammar- och landstingsval, men förslaget avvisades då av riksdagen. Som valdag hade utskottet upptagit första söndagen i september. Då förslag i ämnet framlades för 1919 års riksdag i två propositioner (nr 121 och 374), förordades i stället den tredje söndagen i samma månad. Konstitutionsutskottet (nr 21 och 22) tillstyrkte förslagen vilka nu vann riksdagens bifall. I fråga om valdagens förläggning anfördes väsentligen följande. En klar majoritet av de myndigheter som hörts i ärendet hade ansett september vara den lämpligaste valmånaden bl. a. från klimatiska synpunkter och därför att det brådaste skördarbetet då var över. Valen ansågs inte lämpligen kunna förläggas till den mörkare årstiden, under oktober, november och december månader. Förutom de korta dagarna utgjorde även klimatet och vägarnas svårframkomlighet i vissa delar av landet ett hinder därför. Med hänsyn till skördarbetets intensitet under förra delen av september borde valen förläggas till månadens senare hälft men med hänsyn till väderleksförhållanden och kommunikationssvårigheter inte senare än som var absolut nödvändigt.

Några uttalanden av intresse i detta sammanhang gjordes ej i förarbetena till reformerna år 1936 beträffande stadsfullmäktigvalen (prop. 12, KU 17) och år 1942 beträffande kommunalfullmäktigvalen (prop. 98, KU 5).

Reformkrav och utredningar

I en motion vid 1951 års riksdag hemställdes om utredning angående möjligheterna att förlägga de allmänna valen till en senare tidpunkt på hösten och om möjligt till en vardag. Konstitutionsutskottet (nr 11) avstyrkte motionen vilken avlogs av riksdagen. Utskottet uttalade, såvitt här är av betydelse, att de grunder, som åberopades år 1919 för valens förläggande till september månad, alltså var bärande. Med hänsyn till de klimatiska förhållandena i stora delar av vårt land borde de allmänna valen inte äga rum för sent på hösten. Om valdagen förlades till mitten av oktober månad, som närmast förordades i motionen, skulle detta vidare medföra den påtagliga olägenheten, att de lagtima landstingsmötena komme att infalla under sista veckan före valet och kanske fortsätta över valdagen.

Samma yrkande som i nyssnämnda motion framställdes ånyo i en motion vid 1961 års riksdag. Även denna gång yttrade konstitutionsutskottet (nr 12) att de skäl för valens förrättande i september månad, som anfördes år 1919, fortfarande var bärande. Några skäl av beskaffenhet att bära föranleda

riksdagen till ett ändrat ställningstagande hade ej påvisats. Utskottet ville emellertid erinra om att författningsutredningens pågående arbete även omfattade en revision av riksdagens arbetsformer, varvid en omläggning av sessionstiderna kunde komma att aktualiseras. Frågan om tidpunkten för de allmänna valen kunde i så fall få omprövas från helt nya utgångspunkter. Motionen avstyrktes sålunda och avslogs av riksdagen.

Författningsutredningen föreslog bl. a. en omläggning av riksdagens både mandat- och sessionstid. Såväl mandatperioden som det årliga riksmötet skulle enligt utredningen börja den 15 oktober (FRF 6: 6, FRO 1: 2). Någon närmare diskussion fördes inte om valdagens förläggning, men utredningen utgick från att »lagtima val» skulle förrättas tredje söndagen i september och den efterföljande måndagen och upptog denna ordning bland de punkter till en ny vallag som framlades (SOU 1963: 17 s. 304, 306 och 309).

Det må i sammanhanget antecknas att *1965 års valtekniska utredning* enligt sina direktiv skall överväga bl. a. frågorna om utsträckning av de allmänna valen till två dagar och om en ändrad ordning för den preliminära röstsammanräkningen.

Slutligen må även nämnas att i en motion vid *1966 års riksdag* upptogs dels frågan om valen bör omfatta två dagar, dels det i 1951 och 1961 års motioner aktualiserade spörsmålet om valens förläggning till vardag i stället för söndag. Motiveringen sammanföll delvis med den som anförts i de nu föreliggande motionerna. Konstitutionsutskottet (nr 4) avstyrkte motionen under hänvisning bl. a. till 1965 års valtekniska utredning. Riksdagen följde utskottet.

Motionerna

Motionärerna framhåller att ökningen av människornas fritid och den därav föranledda ändringen av semestervanorna radikalt förändrat partier- nas möjligheter att nå väljarna med sin upplysningsverksamhet. Många vistas under valrörelsen borta från hemorten, ofta utomlands, vilket inte minst kan avläsas i det kraftigt ökade antalet poströster. Radions och televisionens ökade engagemang i valrörelserna har vidare enligt motionärerna inte bara varit till fördel genom att väcka intresse för valen utan har också haft nackdelar. Bl. a. har möjligheterna till kontakter mellan de lokala kandidaterna och deras valmän minskat liksom över huvud utrymmet för den lokala verksamheten. Mot denna bakgrund förordas att valen flyttas till andra söndagen i oktober.

Utskottet

I förevarande motioner hemställs om ändrad dag för 1968 års andra-kammarval. Andra söndagen i oktober förordas som valdag. En sådan reform är emellertid inte möjlig, då valens förläggning till september är fastlagd i grundlag. Vad beträffar den vidare frågan om förskjutning av de allmänna valen till senare tidpunkt under hösten har det framgått av redogörelsen ovan, att förslag i denna riktning senast år 1961 prövades av riksdagen och avvisades i enlighet med utskottets hemställan. Det bör även antecknas, att valdagens förläggning måste aktualiseras under det pågående arbetet på en författningsreform och även kan komma att beröras av 1965 års valtekniska utredning.

Med hänsyn till de förhållanden som här nämnts får utskottet hemställa, att motionerna I: 256 och II: 335 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1967

På konstitutionsutskottets vägnar:

GEORG PETTERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Georg Pettersson, Torsten Andersson, Damström, Erik Olsson, Sveningsson, fru Segerstedt Wiberg, herrar Carl Albert Anderson, Hernelius, Sörenson och Karl Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Adamsson, Henningsson, Wahlund, fru Thunvall, herrar Johansson i Trollhättan, Hamrin i Jönköping, Werbro, Mossberg, Boo och Werner.